

No, Ivo Andrić nije lokalni pisac, on je proizveo metafikciju koja prevladava standardne kategorije povijesti i identiteta. Omerpaša kao predstavnik i Istoka i Zapada opisuje individualno ljudsko jastvo suočeno s cikličnošću, nedovršenošću krize povijesti, ideologije i s time povezanom kontinuiranom promjenom identiteta.

Zaneta Sambunjak  
Sveučilište u Zadru  
Odjel za germanistiku  
Kralja Petra Krešimira IV/2  
HR-23000 Zadar  
+385 91 59 59 717  
zsamb@unizd.hr

### Branko Tošović (Grac)

I pored toga što smo tri dana govorili o OMERPAŠI LATASU, ostalo je, naravno, još mnogo toga za analizu. Zadržao bih se na onome što smo predložili: da iznesemo opšte utiske o simpozijumu i ono što nismo mogli da kažemo.

Kada je prvo u pitanju, u dobijenom spisku bilo je pedesetak tema pa bi bilo dobro da vidimo koliko smo uspjeli da ih razmotrimo. Prva je bila priroda romana OMERPAŠA LATAS. Tu je, čini mi se, dominirao fenomen nezavršenosti, što je razumljivo. Pokušali smo da razjasnimo zašto djelo nije privedeno kraju, ali potpuni odgovor nismo dali i, vjerovatno, ga nikada nećemo ni naći. Možda će za pedesetak, stotinjak pa i za hiljadu godina biti moguće stvarno rekonstruisati kako je to teklo (pretpostavljamo da sva informacija ide sa Zemlje u kosmos, negdje se gore čuva te će postojati mogućnost da se, između ostalog, jednoga dana realno prati Andrićev život i način stvaranja). U svakom slučaju taj smo aspekt dotakli. Pri tome nismo isticali ono što se u kritici navodi – da je to roman torzo. Očekivao sam i da će neko govoriti o tome da je u pitanju roman freska. Ali ni toga nije bilo. Dominirao je problem konvertirstva, renegatstva, hibridnosti identiteta, posebno u referatu koleginice Patricije Marušić, kolege Davora Dukića (kod koleginice Oksane Leontjeve to je označeno kao konverzija). Nisam čuo da je neko ustvrdio da je OMERPAŠA LATAS roman koncept. Ali zato smo govorili o romanu kao zbirci novela. Kad je u pitanju struktura, uglavnom smo razmatrali ono što je vezano za prvu temu – kompoziciju i kraj. Što se tiče kontinuiteta fabule i hronološke linearizacije, tu nismo baš duboko zaorali. U današnjim izlaganjima imali smo ono što je bilo u ponuđenim tezama za simpozijum – fenomen mitskog, biblijskog (Borjan Mitrović). I

mislim da je to pozitivno. Postupak je potpuno zapostavljen (književni, umjetnički, metafora, pomjeranje značenja, konceptualizacija...). O njemu je govoreno samo danas u jednom kontekstu. Bilo je dosta riječi o portretisanju, naročito u analizi Vjekoslava Karasa i dvaju poglavlja koji se odnose na sliku i na slikara. Spominjali smo i narativnu tehniku, posebno u referatu kolegice Dragane Vukićević, koja je i u naslov izvukla fenomen priče, jedan od najdominantnijih motiva u značajnom dijelu Andrićevih proznih tekstova. Isticali smo da je Andrić realista, da je modernista, ali nismo pokušali da damo argumente za to, nismo uspjeli da ukažemo na to koliko je Andrić usklađen i neusklađen sa stilom modernističke proze. I mislim da bi bilo dobro da se u tekstovima koji se pripremaju za zbornik pokušava to razraditi. Konstatovano je da je OMERPAŠA LATAS istorijski, ali i psihološki roman. Nameće se pitanje koliko je to spoznajna kolizija. Ili se zaista radi o nekoj književnoj realnosti. Kada su u pitanju paralele (a) ovog Andrićevog teksta sa drugim Andrićevim tekstovima, (b) datog Andrićevog teksta sa tekstovima drugih romanopisaca na sličnu temu, možemo navesti samo jedan referat (koleginice Jovane Davidović) u kome su dovedeni u vezu EXPONTO i NEMIRI sa OMERPAŠOM LATASOM. Što se tiče percepcije romana, govorili smo o modernom čitanju i mislim da smo djelimično na to odgovorili. U odnosu na druga pitanja izdvaja se muzika, logično zbog Saidehanume i njene umjetničke orijentacije. Pitanje alkoholizma zastupljeno je u referatu kolegice Patricije Marušić i kolege Davora Dukića. I, naravno, u ovome je bloku najviše došao do izražaja fenomen moći. On je u referatima kolegice Patricije Marušić, kolega Davora Dukića, Boguslava Zilinjškog i Kornelija Kvasa analiziran u opoziciji moć – nemoć umjetnosti te moć – nemoć pojedinih likova. Niko nije posebno dotakao boju očiju, taj ljudski marker čest u stvaralaštvu Iva Andrića. Jedan od centralnih problema bili su likovi, a dominirala su dva: Omerpaša i Saida hanuma. Više referenata (Marina Tokin, Branislava Vasić Rakočević, Patricija Marušić, Davor Dukić, Nataša Drakulić, Lidija Čolević, Snežana Milosavljević Milić) bavilo se time. U datom kontekstu razmotreni su problemi i položaj žene (Branka Brlenić Vujić). Postoji i novina: jedna referentica (Tatjana Jovanović) analizirala je muškarce sa pozicije žene, što je vrlo pohvalno. Naravno, tu je bila tema oca i majke. Kada su u pitanju realne ličnosti, kolegica Iva Beljan Kovačić lijepo je dovela u vezu Iva Andrića sa fra Grgom Martićem, a kolega Milo Jukić Iva Andrića sa Franom Jukićem. Koga smo od značajnijih likova izostavili u analizi? Alipašu Rizvanbegovića (ni učesnice iz Mostara nisu o njemu ništa rekle). Stoga bi bilo dobro da se to u referatima za zbornik ispravi. U bloku o medijalizaciji imali smo dva referata – kolegice Nataše Glišić i Biljane Branić-Latinović, koje se ovom temom lijepo bave.

Što se tiče drugog pitanja (šta nisam mogao/uspio da kažem), toga je naravno dosta bilo. Ali time vas ne bih htio mnogo opterećivati, samo bih rekao da sam prikupio potpuniju literaturu o ovome djelu i našao, ne računajući

predgovore i pogovore, tridesetak radova. Ako ih uporedimo sa referatima i diskusijom, vidjećemo da tu postoji i sklad i nesklad. Prilozi nekih autora direktno korenspondiraju sa podnesenim referatima: o odnosu fikcije i moći (Tihomir Brajović), porijeklu ideje o Evet-efendiji, gospodinu „da-da“ (Vesna Calić Vajs), iluziji u OMERPAŠI LATASU (Celia Hawkesworth), Sekarserovim prvim danima u Sarajevu (Muhamed Huković), problemu žanra – da li je OMERPAŠA LATAS hronika, fragmentarna proza ili je roman (Pjer Jakobsen), fenomenu muslimanskih žena udatih za nemuslimane (Miroljub Jevtić). Više smo radova Radovana Vučkovića ovih dana često citirali. Od drugih autora treba spomenuti sljedeće: Vuk Krnjević je pisao o romanu kao nedovršenoj fresci, Andrijana Marčetić se bavila narativnom tehnikom, Dragoljub Stojanović, koga smo spominjali u kontekstu tumačenja ljepote (o kojoj je posebno govorila koleginica Lidija Delić), objavio je rad o moći vladanja, Vesna Krmčar je analizirala jednu predstavu u Narodnom pozorištu u Zenici. Istoriju nezavršenog romana prva je analizirala Vida Džonson Taranovski. Tu je i prilog Hilde Urošević o funkciji svjetlosti. Postoji i jedan političar, ranije pjesnik – Radovan Karadžić koji je objavio rad LATAS – FENOMENOLOGIJA IZDAJSTVA. Imamo i jednoga aktuelnog pjesnika – Rajka Petrova Noga koji je pisao o izgledu ruku kneza Zimonjića u razgovoru sa Omerpašom Latasom. I to bi bilo otprilike sve. Dakle, moj je utisak da nemamo o OMERPAŠI LATASU mnogo literature. U vezi sa problemom početka i kraja djela napravio sam bazu podataka (čine je inicijalni i završni fragmenti) za 139 pripovijetki i šest romana Iva Andrića, dakle za 145 tekstova. U referatu nisam stigao da bilo šta kažem o tome kako pisac počinje prozne tekstove i kako ih završava, već sam samo naznačio osnovne crte toga postupka. Kada je u pitanju OMERPAŠA LATAS, mi stvarno ne znamo kako bi se roman finalizovao da je do kraja uobličen. Pitanje je i da li bi djelo bilo zaokruženo odlaskom Omerpaše Latasa. Andrićevi prozni tekstovi nude potencijalnu vjerovatnoću konačnice. Pored smrti, koja bi prva došla u obzir (u 20% slučajeva ona se javlja kao kraj u Andrićevim proznim tekstovima), slijedi svjetlost, zalazak sunca, suton, predvečerje, večer (7%). Na treće mjesto dolazi san (u deset slučajeva). Isti broj ima ono što sam nazvao „Rezime“ i što počinje riječima *I tako...* Slijedi tišina (šest tekstova), odlazak (četiri), ćutanje (tri). Postoji motiv koji se ne pojavljuje u drugim tekstovima – roletna (u dva slučaja ona pada, a u jednom se diže). Motivom smijeha (na prethodnom Andrićevom simpozijumu u Beogradu imali smo lijep referat na tu temu) Andrić završava tri pripovijetke. Posljednju kategoriju nazvao sam „Plus“, kojom se ističe nešto pozitivno, daje neki hepiend (svega 4%).

To bi bilo sve. Nadam se da ćemo imati prilike da ono o čemu smo ovih dana govorili lijepo i na miru formulišemo i objavimo u zborniku. Dodao bih da sutra putujemo u Konstancu i da Okrugli sto možemo nastaviti u vozu jer ćemo dva sata provesti u njemu.

Iskreno se zahvaljujem na dobrim referatima i na jednoj od boljih diskusija u okviru okruglih stolova na kraju naših simpozijuma.

Branko Tošović  
Institut für Slawistik  
Karl-Franzens-Universität Graz  
Merangasse 70  
8010 Graz  
branko.tosovic@uni-graz.at

### Дојчил П. Војводић (Нови Сад)

На дискусију су ме подстакли поједини јучерашњи, а нарочито данашњи реферати из књижевности, у којима се може запазити блискост језичке и књижевноумјетничке анализе, посебно у рефератима, као што је, на примјер, реферат колегинице Лидије Делић, али и још неки реферати, гдје се примјећује једна, рекао бих, чиста – веома испрофилисана и у одређеној мјери дозирана – језичка анализа, посебно функционално-семантичка (и шире – семиотичка), која укључује и план концептуализације, не само књижевноумјетничке већ и језичке, односно когнитивнолингвистичке.

Све то, чини ми се, додатно говори у корист овог мог – у датом тренутку фрагментарног и тематски уско дефинисаног – излагања везаног за реферат о условљеним реченицама у Андрићевом роману ОМЕРПАША ЛАТАС који смо прочитали на овом цијењеном скупу. Мислим овдје прије свега на реченице као што су узрочне (*И нека нико не мисли да ће избећи небеској казни зашто што је моћан и наоружан!*), посљедичне (*Сад се то већ дешава и пред вече, па и дању, тако да сва махала види и зна*), намјерне (*Виче њромуклим љасом, да би ућлашио жртву и охрабрио себе*), затим допусне (*И данас се њу искућљају официри, иако још није време ручку*) и, на крају, погодбене реченице (*Чинило му се да ће се ућушиши ако не устјане*). Тих пет типова реченица представљају језгро функционално-семантичке категорије условљеност, и иако се она може изражавати и другим средствима, односно реченицама – простим, независнословеним, асиндетским, па и конструкцијама-реченицама заснованим на поступцима парцелације.

Оно на што бих скренуо посебну пажњу јесте то да анализиране реченице као полипредикативне синтаксичке структуре, чије су биситуативно-асиметричне компоненте међусобно повезане специфичним логичким односом каузалне имплицативности, имају широку употребу у разним научним студијама и филозофским трактатима, тј. у областима кварталне људске